

Keskustelua – Diskussion

Soveltava moraalinen maantiede – mitä se voisi olla ja miksi sitä tarvitaan?

Filosofia ja maantiede ovat tieteenaloja, jotka ovat historiallisesti tarkasteltuna olleet kauan läheisessä vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi molempien tieteenalojen tutkija Immanuel Kant korosti maantieteen ja filosofian läheistä suhdetta. Filosofi Kari Väyrynen (2012: 182) tulkitsee Kantia siten, että siinä missä filosofian tehtävänä on omaksua empaattinen ja syvälinen suhde koettuun ihmisten maailmaan, maantiede käsittelee empiirisellä tasolla filosofian korkeinta tehtävää: ihmisen moraalisuutta.

Kantilainen ”moraalinen maantiede” on jäänyt vähäiselle huomiolle akateemisessa maantieteessä. Humanistisessa maantieteessä on toki ammennettu ideoita filosofiasta – erityisesti fenomenologiasta ja eksistentialismista (esim. Karjalainen 1995) – vaikka näistäkin näkökulmista tarkastelevia maantieteellisiä tutkimuksia julkaistaan nykyisin ani harvoin. Etiikkaa ja moraalialia käsitteleviä maantieteellisiä tutkimuksia ei kuitenkaan näe käytännössä juuri lainkaan, vaikka etenkin ihmismaantiede sisältää paljon sellaisia eettisiä kysymyksiä, jotka kaipaavat kipeästi akateemista analyysiä. Eräs etiikan tärkeimmistä tehtävistä on vastata kysymykseen ”mitä ihmisen pitäisi tehdä?” (ks. esim. Airaksinen 1983; Häyry 1987). Soveltavan etiikan osa-alueita ovat erilaiset käytännön elämän moraaliset pulmatilanteet. Näitä ovat esimerkiksi sellaiset kysymykset kuten: ”onko eläinten syöminen moraalisesti sallittua?” ”onko abortti väärin?” tai ”onko eettisesti oikeutettua tappaa vastapuolen sotilaita sodassa?”

Ajankohtaisen esimerkin maantieteen ja käytännöllisen soveltavan etiikan suhteesta tarjoaa koulushoppailuksi nimetty ilmiö, jolla tarkoitetaan vanhempien pyrkimystä saada lapsi johonkin muuhun kuin lähikouluun (Bernelius 2011). Usein motivaationa tähän on huoli lähikoulun opetuksen tasosta tai jatkuvista häiriöistä. Jos esimerkiksi koululuokassa kukaan ei puhu opettajan kanssa samaa kieltä, on selvää, ettei oppimista tapahdu. Koulushoppailuun voi liittyä kuitenkin myös enakkoluuloja tai jopa rasismia.

Soveltava etiikka on luonteeltaan normatiivista (Häyry 1987). Soveltavat eetikot pyrkivät antamaan käytännön etiikan pulmakysymykseen johdonmukaisia ja uskottavia vastauksia filosofisen analyysin kautta ja vakuuttamaan muut omien vastaustensa oikeellisuudesta (Airaksinen 1983). Koska soveltava etiikka on normatiivista, myös soveltavan moraalisen maantieteen täytyy nähdäkseni olla normatiivista. Soveltava moraalinen maantiede voisi siis esimerkiksi vastata aiemman esimerkin mukaisesti kysymykseen ”onko koulushoppailu eettisesti sallittua?”

Moraalinen maantieteilijä voisi argumentoida tietyn aiemmin esitetyn tai uuden vastausehdotuksen puolesta, käsitellä ja kumota vasta-argumentteja ja yrittää vakuuttaa muut oman ratkaisuehdotuksensa oikeellisuudesta. Esimerkkikysymystämme koulushoppailusta voidaan lähestyä esimerkiksi erilaisen eettisten periaatteiden kautta. Voidaan vaikkapa esittää, että vanhempien tulisi aina noudattaa periaatetta, jonka mukaan lapselle tulee valita paras mahdollinen kasvuympäristö käsillä olevan informaation perusteella. Mikäli lapsen vanhemmilla on luotettavaa tietoa, jonka perusteella koulushoppailu lähikoulusta toiseen kouluun oletettavasti parantaa lapsen kasvuympäristöä (esimerkiksi vaikuttaa lapsen oppimistuloksiin myönteisesti), näyttäisi ymmärtääkseni siltä, että periaatteen mukaan vanhemmilla on paitsi moraalinen oikeus koulushoppailuun myös moraalinen velvollisuus siihen.

Toisaalta voidaan päätyä myös päinvastaiseen loppupäätelmään. Kenties vanhempien tulisi sittenkin noudattaa periaatetta, jonka mukaan ihmisillä on moraalinen velvollisuus olla pahentamatta ihonväriin, rotuun, uskontoon tai kulttuuriin perustuvaa epätasa-arvoa omilla teoillaan (tai tekemättä jättämisillään). Vanhempien päätös siirtää lapsi heikoksi koetusta lähikoulusta toiseen kouluun pahentaa epätasa-arvoa vauhdittamalla alueellista eriytymistä (Bernelius & Vaattovaara 2016), joten periaatetta soveltamalla koulushoppailu olisi nähdäkseni moraalisesti väärin. Molempia periaatteita vastaan voi-

daan kuitenkin argumentoida esittämällä vastaesimerkkejä, jotka osoittavat periaatteen virheelliseksi. Voidaan esimerkiksi todeta, että koska vanhemmilla on oikeus valita asuinpaikkansa itse parhaaksi katsomillaan perusteilla, ei periaate sittenkään päde. Tällöin johdonmukaisuuden nimissä periaate tulisi hylätä ja todeta, että vanhemmilla on sittenkin oikeus valita lapsensa koulu haluamallaan perusteilla.

Näkemyksen puolustaja voi yrittää muokata periaatetta tavoitteenaan sivuuttaa kritiikki niin, ettei alkuperäisestä väitteestä koulushoppailun tuomitavuudesta kuitenkaan tarvitsisi luopua. Toisaalta ihmisten moraalinen kompassi voi osoittaa myös päinvastaiseen suuntaan – kenties johdonmukaisuuden nimissä tulisikin vaatia, ettei edes asuinpaikkaansa saisi valita täysin vapaasti ja rajoituksetta juuri siksi, että se lisää segregatiota ja siten alueellista epätasa-arvoa. Myös ensimmäistä periaatetta siitä, että vanhemmilla on velvollisuus toimia lapsensa parhaaksi, voidaan kritisoida samalla tavoin. Jos vanhemmilla on velvollisuus valita lapselleen mahdollisimman hyvä kasvuympäristö, tulisi kenties useimpien perheiden muuttua toiselle paikkakunnalle tai asuinalueelle heidän lapsensa edun takia. Useinhan lapset kuitenkin joutuvat muuttamaan paikkakunnalta toiselle juuri vanhempien toiveiden ja halujen (esimerkiksi uuden työpaikan sijainnin) vuoksi ja usein oman etunsa – tai ainakin sen hetkisten halujensa – vastaisesti. Tällä tavoin argumentoimalla soveltavan moraalisen maantieteen keskustelu voisi mennä eteenpäin.

Yksi soveltavan etiikan tehtävä onkin analysoida ja punnita eri ratkaisuvaihtoehtoja käytännön moraalien pulmakysymyksiin – ottamatta sinänsä kantaa siihen, mitkä vaihtoehdot ovat lopulta oikeita – ja selvittää, ovatko esitetyt periaatteet yhdenmukaisia esittäjän muiden uskomusten ja taustaoletusten kanssa (Häyry 2010: 48; Räsänen & Häyry 2022). Jonkinlaista johdonmukaisuutta tulee siis vaatia, muuten keskustelusta ei tule mitään. Toisaalta käytännön moraaliset ongelmat vaativat nimenomaan ratkaisuja ja rohkeita kannanottoja – eivät ympäri-

pyöreää sivustakatsomista. Siten myös maantiede kaipaa perusteltuja ja harkittuja ratkaisuesityksiä ihmisten koetusta ja eletystä maailmasta nouseviin käytännön moraalisiin pulmiin, kuten esimerkiksi siihen, onko koulushoppailu moraalisesti sallittua.

KIRJALLISUUS

- Airaksinen, T. (1983) Mitä on käytännöllinen etiikka? *Ajatus* 40, 87–99.
- Bernelius, V. (2011) Osoitteenmukaisia oppimistuloksia? Kaupunkikoulujen eriytymisen vaikutus peruskoululaisten oppimistuloksiin Helsingissä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76, 479–493. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117868>
- Bernelius, V., & Vaattovaara, M. (2016) Choice and segregation in the ‘most egalitarian’ schools: Cumulative decline in urban schools and neighbourhoods of Helsinki, Finland. *Urban Studies* 53(15) 3155–3171. <https://doi.org/10.1177/0042098015621441>
- Häyry, M. (1987) Mitä on soveltava etiikka? *Ajatus* 44, 162–175.
- Häyry M. (2010) *Rationality and the Genetic Challenge – Making People Better?* Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139194679>
- Karjalainen, P. T. (1995) Eksistentiaalinen ympäristö. Teoksessa Haapala, A., Honkanen, M. & Rantala, V. (toim.) *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*, 86–95. Yliopistopaino, Helsinki.
- Räsänen, J. & Häyry, M. (2022) The role of philosophers in bioethics. *The American Journal of Bioethics* 22(12) 58–60. <https://doi.org/10.1080/15265161.2022.2134485>
- Väyrynen, K. (2012) Filosofia ja maantiede. Teoksessa Kotkavirta, J., Moisio, O-P., Pihlström, S. & Seinälä, H. (toim.). *Maailma*, 182–189. SoPhi & Jyväskylän yliopisto.

JOONA RÄSÄNEN
*Institut for Statskundskab,
 Aarhus Universitet*

Geomediakyvykyys, geomerialukutaito ja niiden kehittyminen

Geomedia on uudehko termi maantieteen alalla. Suomessa sitä käytetään pääasiassa maantieteen opetuksen yhteydessä, ja valtaosa geomediaa käsittelevistä tutkimuksista tarkastelee sitä opetuksen, oppimisen tai nuorten kontekstissa (mm. Hilander 2016; Lammi & Cantell 2019). Syy tähän on se,

että käsite geomedia tuli laajemmin käyttöön Suomessa muutamia vuosia sitten opetussuunnitelmien perusteiden (*Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet...* 2014: 239–246, 384–388; *Lukion opetussuunnitelman perusteet...* 2015: 146–151) kautta. Ennen geomedia-käsitettä suomalaisessa